

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ЯКОСТІ Й УСПІШНОСТІ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ЗАПОРІЗЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ № 18)

Враховуючи сучасні освітні та суспільні тенденції й потреби, загальноосвітня школа потребує гнучкої системи впровадження на уроках дієвої практики застосування інформаційно-комунікаційних технологій. У статті розкрито та теоретично обґрунтовано основи використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроці української мови та літератури в загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційні компетентності, особистість учня.

У сучасному світі відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційних технологій в усі сфери життєдіяльності людства, засоби інформатизації дедалі інтенсивніше входять у навчальний процес загальноосвітньої школи і вищого педагогічного навчального закладу. Процеси інформатизації суспільства й освіти взаємопов'язані та взаємозумовлені

Ключові проблеми інформатизації освіти як складової інформатизації суспільства, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розкрито в працях В.Ю. Бикова, А.Ф. Верланя, Б.С. Гершунського, А.М. Гуржія, Ю.О. Дорошенка, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, Р. Кларка, О.А. Кузнєцова, В.М. Мадзігона, Ю.І. Машбиця, І.Ф. Прокопенка, В.Д. Руденка, О.В. Співаковського, П. Старра та багатьох інших науковців.

Питанням вивчення інформатики та застосування інформаційних технологій у середній і вищій школі присвячені праці Н.В. Апатової, Л.П. Бабенко, Л.І. Білоусової, С.О. Бешенкова, Р. Вільямса, Я.М. Глинського, В.М. Заварикіна, І.Т. Зарецької, В.Г. Житомирського, Г. Кєдровіча, І.Ю. Козачука, Б.Г. Колодяжного, В.В. Лапінського, М.П. Лапчика, О.М. Марчука, К. Макліна, О.П. Мінцера, В.М. Монахова, Н.В. Морзе, С.А. Ракова, Ю.С. Рамського, С.В. Симоновича, М. Сміта, Т.В. Тихонової, Д. Яковсена, Т.В. Ящун та багатьох інших дослідників.

Формування високого рівня інформаційної культури особистості на сучасному етапі розвитку національної школи набуває суспільної значущості, а тому потребує глибокого осмислення та широкого розгляду пов'язаних з нею питань. Упровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчально-виховного процесу – пріоритетні шляхи розвитку освіти (Національна доктрина розвитку України у XXI столітті).

Пріоритетний напрям розвитку особистості, яка здатна до самоствердження, вимагає від учителя вдосконалення професійних компетенцій, упровадження ефективних методик розвитку особистості, інноваційних технологій навчання. Специфіка викладання української мови та літератури поставила на вимогу часу впровадження не тільки нових форм і методів роботи, а й використання новітніх технічних засобів. А отже, використання

в практиці роботи інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) є доцільним та актуальним.

Мета статті – розкрити й теоретично обґрунтувати основи використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури у загальноосвітньому навчальному закладі.

Інформаційна культура – одна зі складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду та системи знань і вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій.

Інформаційно-комунікаційна технологія навчання – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп’ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу.

Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури.

Сьогодні, з огляду на сучасні реалії, вчитель повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації. Виникає запитання, навіщо це потрібно?

Мозок дитини налаштований на отримання знань у формі розважальних програм по телебаченню, тому набагато легше сприйме запропоновану на уроці інформацію за допомогою медіа-засобів.

Вже давно доведено, що кожен учень по-різному заосвоює нові знання. З використанням комп’ютерних мереж і онлайн-засобів школи отримали можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальні запити кожного учня.

Необхідно навчити кожну дитину за короткий проміжок часу освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності величезні масиви інформації. Дуже важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила результат своєї праці та могла його оцінити.

Допомогти вчителю у вирішенні цього непростого завдання може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, у тому числі й комп’ютерних. Адже використання комп’ютера на уроці дає змогу зробити процес навчання мобільним, суворо диференційованим та індивідуальним.

Формування інформаційної культури учнів учитель може здійснювати на своїх уроках. Нині для цього він має бути підготовленим, мати певні інформаційно-комунікаційні компетентності. *Інформаційно-комунікаційна компетентність* учителя є сукупністю знань, навичок і вмінь, що формуються під час навчання та самонавчання інформаційних технологій, а також здатність до виконання педагогічної діяльності за допомогою інформаційних технологій.

При використанні комп’ютерних засобів навчання вчитель перестає бути для учня єдиним джерелом інформації, носієм істини, стає партнером.

В умовах формування інформаційного простору і переходу до інформаційного суспільства підвищуються вимоги до рівня інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІКК) як вчителів-предметників, так і випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Сформована інформаційно-комунікаційна компетентність у застосуванні ІКТ передбачає наявність у особистості здатностей:

- застосовувати ІКТ у навчанні та повсякденному житті;
- раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби під час розв'язання завдань, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням;
- будувати інформаційні моделі та досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ;
- оцінювати процес і досягнутий результат технологічної діяльності.

Насамперед, вчитель формує інформаційну культуру учнів на своїх уроках. У сучасних умовах для цього він має бути підготовленим, мати певні інформаційно-комунікаційні компетентності.

Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя може бути представлена, наприклад, як *система компетентностей*:

- *технологічна* – за наявності технологічної компетентності вчитель зможе використовувати програмні й апаратні засоби найбільш ефективно (орієнтуватися в різноманітних програмних середовищах, знати можливості апаратних засобів, наприклад працювати з програмами створення презентацій, використовувати сканер, веб-камеру, інтерактивну дошку тощо);

- *алгоритмічна* – за наявності алгоритмічної компетентності опанувати сучасні системи розробки програмного забезпечення, створювати алгоритми (наприклад, створювати сценарії проведення уроків, диспетчери навчань за допомогою конструкторів);

- *модельна* – за наявності модельної компетентності опанувати професійні пакети комп'ютерного моделювання та використовувати моделі електронних засобів навчального призначення з предметів на уроках;

- *дослідницька* – якщо вчитель володіє дослідницькою компетентністю, він може застосовувати технічні засоби автоматизації досліджень (наприклад, виконувати практичні роботи, опрацьовувати матеріали дослідницьких проєктів);

- *методологічна* – маючи методологічну компетентність, учитель зможе використовувати ІКТ для вирішення своїх соціальних потреб (наприклад, брати участь у форумах, листуватися електронною поштою, готувати електронні матеріали).

Можна так визначити стадії вивчення сучасних інформаційних технологій:

- *ознайомлення* – освоєння вчителями загальних уявлень про сучасну інформаційну технологію й інформаційну цивілізацію, отримання окремих навичок роботи з комп'ютером;

- *використання* – застосування інформаційних технологій для розв'язання окремих завдань у рамках традиційних моделей викладання;

- *інтеграція* – загальна зміна технології викладання за рахунок інтеграції інформаційних технологій в освітній процес;
- *перетворення* – зміна змісту освіти, структури навчальних предметів, системи атестації відповідно до сучасної системи освітніх пріоритетів на базі інформаційних технологій.

Застосування нових інформаційних технологій у навчанні відповідно до цих етапів приведе до зміни змісту освіти завдяки впровадженню в загальний зміст навчання певних розділів існуючих навчальних дисциплін, які дають змогу учителям оволодіти необхідними знаннями, уміннями та навичками і здатностями їх застосування щодо нових інформаційних технологій у професійній діяльності.

Основною метою всіх інновацій в освітній галузі є сприяння переходу від *механічного засвоєння учнями знань до формування вмінь і навичок самостійно здобувати знання*. Успішність розв'язання цього завдання значною мірою залежить від мети використання комп'ютера в навчальному процесі, якості й можливостей програмного забезпечення та від того, яке місце посяде комп'ютер у системі дидактичних засобів.

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у загальноосвітньому навчальному закладі – це не данина моді, а необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа.

Таким чином, з точки зору дидактики, *ІКТ дають змогу:*

- забезпечити зворотний зв'язок під час навчання;
- зробити навчання більш інтенсивним, головне, ефективним за рахунок реалізації можливостей мультимедіа навчальних систем до дієвого і наочного подання навчального матеріалу;
- підвищити унаочненість навчального процесу;
- забезпечити пошук інформації з різноманітних джерел;
- індивідуалізувати навчання для максимальної кількості дітей з різними стилями навчання і різними можливостями сприйняття;
- моделювати досліджувані процеси або явища;
- організувати колективну та групову роботи;
- здійснювати контроль навчальних досягнень;
- створювати сприятливу атмосферу для спілкування.

Є підстави вважати, що комп'ютер дасть можливість більш глибоко розвинути резерви дитини, дасть змогу вчителю працювати творчо, ініціативно, з більшою професійною майстерністю.

Але поряд з перевагами використання ІКТ виникають різні проблеми як при підготовці до таких уроків, так і під час їх проведення.

Існують недоліки та проблеми застосування ІКТ.

1. Відсутність персонального комп'ютера в домашньому та шкільному користуванні багатьох учнів і вчителів.
2. У вчителів недостатньо часу для підготовки до уроку, на якому використовується комп'ютер.
3. Недостатня комп'ютерна грамотність вчителя.

4. Відсутність контакту з учителем інформатики.
5. У робочому графіку вчителів не відведено час для дослідження можливостей Інтернету.
6. Складно інтегрувати комп'ютер у позаурочну структуру занять.
7. При недостатній мотивації до роботи учні часто відволікаються на ігри.
8. Існує ймовірність, що, захопившись застосуванням ІКТ на уроках, учитель перейде від розвивального навчання до навчання наочно-ілюстративним методом.

Яка саме технологія моделювання сучасного уроку з використанням ІКТ?

Для плану конкретного *комп'ютерного уроку* вчитель:

- складає тимчасову структуру уроку, добирає завдання та потрібні етапи для їх розв'язання;
- із резервів комп'ютерного забезпечення відбирає найбільш ефективні засоби, розглядає доцільність їх застосування порівняно з традиційними;
- відібрані матеріали оцінює в часі;
- планує резерв часу;
- складає похвилинний план уроку;
- якщо комп'ютерного ілюстративного або програмного матеріалу не вистачає, проводить пошук у бібліотеці, Інтернеті або складає авторську програму; зі знайдених матеріалів (файлів) складає презентаційну програму. Для цього пише її сценарій.

Для такого уроку вчитель може використовувати навчальні програми, електронні підручники, словники, енциклопедії, тренажери (репетитори), програми дистанційного навчання, контрольні програми, програми освоєння та конструювання навчальних програм, автоматизовані бібліотеки.

У своїй діяльності вчителі використовують низку *комп'ютерних програм*:

- 1) навчально-інформувальні: енциклопедії, електронні підручники, кінофільми;
- 2) контрольні-тестові програми;
- 3) графічний редактор Paint;
- 4) програму презентацій Power Point;
- 5) навчально-ігрові програми.

Якщо вчитель вирішив скористатися певною комп'ютерною програмою, яка пропонується для використання в школі, то він має пам'ятати, що до таких програм існують певні вимоги.

Яка роль на уроках української мови та літератури відводиться мультимедійним технологіям? Комп'ютерна діяльність на уроці української мови зорієнтована на підтримку традиційного курсу навчання, і у цьому випадку вона не тільки не відволікає учня від предмета, а й зумовлює розвиток у дитини підвищеного інтересу до нього.

Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури може відбуватися різними способами. Це залежить від низки факторів, найважливішими з яких вважаємо такі: потреби конкретного уроку, рівень володіння різними програмами та наявність сертифікованих програм у системі середньої загальної освіти. Серед технологій використовуємо або апробуємо такий інструментарій:

- електронні підручники;
- окремі типи файлів (зображення, відео, аудіо, анімації);
- розроблені авторські уроки (інтеграція різних об'єктів в один формат – презентації, веб-сторінки);
- проведення уроку з веб-камерою.

Використання комп'ютера на уроках української мови дає змогу урізноманітнити форми роботи, діяльність учнів, активізувати увагу, збільшити творчий потенціал особистості. Побудова схем, таблиць у презентації дає можливість зекономити час, більш естетично оформити матеріал. Завдання з подальшою перевіркою активізують увагу учнів, формують орфографічну пильність. Використання кросвордів, ілюстрацій, малюнків, різних цікавих завдань, тестів, виховує інтерес до уроку, робить його більш цікавим.

На уроках літератури впровадження комп'ютера дасть змогу використовувати різноманітний ілюстративно-інформаційний матеріал. До того ж матеріал знаходять самі учні в Інтернеті, створюють презентації, таким чином комп'ютер розвиває самостійність учнів, уміння знаходити, відбирати й оформлювати матеріал до уроку. Уроки з використанням комп'ютера розвивають вміння учнів працювати з ним, самостійно вирішувати навчальні завдання. Використання тестів допомагає не тільки зекономити час учителя, а й дає можливість учням самим оцінити свої знання, можливості.

При використанні ІКТ розширюються можливості навчального процесу.

По-перше, при вільному доступі до Інтернету значно збільшується навчання в позаурочний час.

По-друге, активізується навчальна діяльність учнів щодо написання творчих робіт і побудови усних висловлювань.

По-третє, в результаті підвищується рівень самоконтролю з боку учня та координація навчального процесу учителем. Тобто відбувається негайний контроль за діяльністю учнів.

По-четверте, мультимедійні технології дають можливість використовувати більше наочності, отримати вербальну інформацію та здійснювати емоційний вплив. На допомогу у цьому стають мультимедійні гіперпосилання. Це відео- та аудіопідтримка, зв'язок з більшою кількістю різноманітних джерел.

По-п'яте, дає можливість спілкування з носіями мови, ознайомлення з культурою країни, регіоном, віртуального відвідування необхідних об'єктів. Це, у свою чергу, забезпечує оптимізацію навчального процесу шляхом відкриття незвіданого, виховання толерантного ставлення до багатьох явищ.

По-шосте, саме завдяки гіперпосиланням підвищується висока мотивація і зацікавленість як предметом, так і навчальною діяльністю.

По-сьоме, забезпечують інформативність навчального процесу.

Науково-педагогічна література наводить безліч *мультимедійних жанрів*.

Блок-тема – комплексний матеріал на певну тему, розташований у послідовному порядку та поділений на мікротеми за допомогою функції “гіперпосилання”.

Media-урок – сукупність різноманітних мультимедійних прийомів, що працюють впродовж 45 хвилин уроку, що сприяють повному розкриттю й усвідомленню учнями теми уроку.

Самодиктант – давно відома форма перевірки знань, проте у мультимедійному форматі вона працює набагато ефективніше. На дошці – текст із пропущеними буквами та розділовими знаками (бажано, щоб у кожного учня був такий самий друкований текст). Під час роботи учні пояснюють вживання букв і розділових знаків, роблячи на дошці відповідні записи. Отже, економиться час і зникає необхідність записувати текст у зошити. Пропускаються букви і розділові знаки тільки на вивчені правила. Учень виконує лише той обсяг, який може (диференційований підхід). Бажано вмістити відповідну ілюстрацію до тексту.

Тестові завдання – як відомо, є спеціальні програми, проте це можна робити й без них, розташувавши кожне запитання та варіанти відповідей на нього на окремому слайді. Такі тестові завдання зручно використовувати під час тематичного оцінювання, аудіювання тощо.

Media-проект – кожен школяр – учасник проекту вибирає для себе індивідуальні засоби й оптимальний темп діяльності, виявляє самостійність, творчість, наполегливість у досягненні мети. Навчальна робота організовується в індивідуальній та груповій формах і складається з трьох етапів:

1) відбір і вивчення інформаційно-професійної проблеми, засвоєння комп’ютерної мультимедіа-технології;

2) створення та колективне обговорення пробних комп’ютерних мультимедіа – презентацій, створених на запропонованому вчителем інформаційному матеріалі;

3) підготовка та представлення розгорнутої мультмедіа-презентації з проблеми із залученням додаткової знайденої учнями інформації та викладеної з урахуванням власної точки зору. Ще одним із мультимедійних жанрів є *творчі презентації*.

Віртуальні екскурсії – відеорозповідь про музеї й історичні місця України; до кожного відеосюжету розроблені відповідні завдання, які учні виконують під час уроку. Таким чином, віртуальна екскурсія знайомить учнів з Україною, її історією, природою, видатними людьми, розширює кругозір учнів, сприяє їх розвитку навіть в умовах, коли справжня екскурсія з певних причин неможлива.

Літературний портрет – мультимедійний проект, що містить документи, фотографії, таблиці, ілюстративний матеріал, аудіо- та відеофрагменти, скомпоновані у послідовному порядку, що дає змогу найбільш повно та яскраво розповісти учням про життєвий і творчий шлях письменника чи поета.

Динамічні таблиці – допомагають учням зрозуміти процес “народження” і функціонування правила: потрібні елементи з’являються та зникають, рухаються, збільшуються, переміщуються; іноді для створення бажаного ефекту застосовується звукове оформлення, анімаційні вставки тощо. Матеріал підібраний з орієнтацією на асоціативне, образне мислення учнів, що дає змогу швидко запам’ятати та якісно застосувати набуті знання.

Статичні таблиці – така таблиця вічна. Більше того, на ній можна писати, підкреслювати, малювати, а вона знову стає чистою. Наприклад, під час закріплення теми “Односкладні прості речення” на таблиці учні спеціальним маркером ставлять розділові знаки, роблять позначки навпроти відповідної характеристики речення, не витрачаючи часу на написання і його письмовий розбір. Такий підхід до організації роботи значно економить час і підвищує ефективність навчального процесу, адже за урок можна розібрати не 2–3 речення, а 10–15.

Слайд-твір – мультимедійний продукт, створений на відповідну тему самими учнями. Це своєрідний диференційований, індивідуальний підхід до домашнього завдання.

Саме завдяки мультимедійним технологіям ми можемо використовувати багато форм роботи на уроці. Це робота в парах, за картками, біля дошки. Крім цього, мультимедійні технології допомагають цілісно реалізувати виховний аспект на уроці.

Необмежені можливості комп’ютера дають змогу інтегрувати українську мову та літературу, образотворче мистецтво і музику, використання мультиплікації й анімації зроблять уроки яскравими, багатоманітними та несхожими, які активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів.

Висновки. Сучасність вимагає нових підходів до навчального процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації. Вона вимагає, щоб над матеріалом, який вивчається, учень розмірковував, бачив зв’язок з іншою інформацією і послідовність між нею.

Дослідивши означену проблему, ми зробили висновок, що мультимедійний урок – один із засобів особистісно орієнтованого педагогічного процесу. Такий урок розрахований на кожного учня окремо і на клас у цілому. Кожен епізод уроку в окремого учня викликає особисті почуття, бачення в окремих його частинах цілого, захоплення та бажання отримати результат, відповісти на поставлені запитання. Такий урок не примушує, а заохочує, пробуджує інтерес, захоплює побаченим і власними перемогами, які здобуті на певному етапі чи взагалі на уроці. Такі уроки емоційні, насичені різноманітністю та різноманітністю, вони різнорівневі, творчі й художні.

Список використаної літератури

1. Гуревич Р.С. Впровадження комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес закладів освіти. – Вінниця, ВДПУ, 1999. – 30 с.
2. Кикоть Е.И. ИКТ-компетентность учителя – одно из условий эффективности современного урока [Электронный ресурс] / Е. Кикоть. – Режим доступа: <http://ipk.khakasnet.ru/forum/index.php?showtopic=9260>.
3. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–6.

Тимошенко Ю.Ю. Информационно-коммуникационные технологии как основа качества и успешности урока украинского языка и литературы (из опыта работы Запорожской специализированной школы физической культуры № 18)

Учитывая современные образовательные и общественные тенденции и потребности, общеобразовательная школа нуждается в гибкой системе внедрения на уроках действенной практики применения информационно-коммуникационных технологий. В статье раскрыто и теоретически обосновано основы использования информационно-коммуникационных технологий на уроке украинского языка и литературы в общеобразовательном учебном заведении.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, информационные компетентности, личность ученика.

Timoshenko Y. Of informatively-communication technologies as basis of quality and success of lesson of ukrainian and literature (from experience of Zaporizhzhya specialized school of physical culture № 18)

Taking into account modern educational and public tendencies and necessities, general school needs flexible system of introduction on the lessons of effective practice of application of informatively-communication technologies. In this article it is exposed and in theory bases of the use of informatively-communication technologies are reasonable on the lesson of ukrainian and literature in general educational establishment.

Key words: of informatively-communication technologies informative to the competence, personality of studying.